

**Fórum občanov
Slovenska**

www.sk-forum.sk

Väčšinový či pomerný volebný systém?

Téma zmeny volebného systému sa stáva pravidelne súčasťou predvolebnej agitácie politických strán. Politici s maskou na tvári, ale so železnou pravidelnosťou sľubujú občanom širšie kompetencie pri výbere ich reprezentantov. Bezprostredne pred voľbami odrazu prídu s výhovorkou, že na zmeny je už neskoro a tesne po voľbách zasa odkážu občanom, aby boli trezliví. Tak to ide u nás stále dokola už niekoľko rokov. Ustavične tie isté predvolebné sľuby a rovnaké povolebné výhovorky.

Pri väčšinovom volebnom systéme je krajina rozdelená do jednomandátových volebných obvodov, ktorých počet je zhodný s počtom miest v parlamente. V každom obvode sa volí len jeden poslanec systémom víťaz berie všetko.

Poslanci sa môžu voliť v jednom alebo v dvoch kolách. V prípade jednokolovej voľby stačí kandidátovi získať najviac hlasov spomedzi všetkých kandidátov. V prípade dvojkolovej voľby musí kandidát získať v prvom kole absolútnu väčšinu hlasov, t.j. 50 % plus jeden hlas.

V prípade, že kandidát nezíska v prvom kole absolútnu väčšinu, do druhého kola postupujú najúspešnejší kandidáti z prvého kola. V druhom kole víťazí kandidát s väčším množstvom hlasov. Kvôli podobnosti s kónskými dosiahmi sa tento systém niekedy označuje termínom First-Past-the-Post (kto prvý prebehol cieľom).

Pri pomernom volebnom systéme je krajina rozdelená do niekoľkých viacmandátových obvodov. V prípade Slovenska ide o raritu, pretože všetkých 150 poslancov sa volí v jedinom volebnom obvode.

Na postup do parlamentu musí strana získať stanovený minimálny počet hlasov (kvórum). Na Slovensku musí strana získať minimálne päť percent hlasov pre jednu stranu, resp. sedem alebo desať pre strany kandidujúce vo volebných koalíciách. V niektorých krajinách kvórum nie je stanovené, resp. strana musí získať minimálne toľko hlasov, koľko pripadá na jedno miesto v parlamente.

Keďže pri pomernom volebnom systéme voliči rozhodujú predovšetkým o straníckom zložení parlamentu, býva tento systém doplnený o možnosť vyjadrovať sa aj k personálnemu zloženiu parlamentu. Ide napr. o personalizované hlasovanie (napr. v prípade Nemecka, kde sa časť poslancov volí priamo väčšinovým hlasovaním) alebo prednostné hlasovanie (napr. Slovensko s možnosťou poskytnúť prednostné hlasy štyrom kandidátom zo straníckej listiny).

Aj počas tretieho volebného obdobia NR SR sa pravidelne diskutovalo o zmene volebného systému – z pomerného na väčšinový (Hovorilo sa aj o alternatíve zmiešaného volebného systému, pričom sa argumentovalo príkladom zo Spolkovej republiky Nemecko. V Nemecku však termín zmiešaný volebný systém nepočujú radi, pretože je zavádzajúci.

Fórum občanov Slovenska

www.sk-forum.sk

System voľby do Spolkového snemu označujú termínom personalizovaný pomerný volebný systém).

K hlavným argumentom stúpcov väčšinového volebného systému patrila stabilizácia parlamentu, zabránenie rozpadu politických strán, odchodu poslancov a hromadeniu tzv. nezávislých. V neposlednom rade by sa väčšinovým systémom mala zabezpečiť reprezentácia všetkých regiónov v Národnej rade Slovenskej republiky.

Reprezentácia regiónov?

Začnime od posledného argumentu. Vyvážená reprezentácia regiónov nie je v záujme politických strán, hoci to navonok prezentujú. Keby naše tvrdenie nebolo pravdou, nemali by sme takmer osem rokov po novele Zákona o voľbách do NR SR z roku 1998 stále jediný volebný obvod. Hlavne v jednom volebnom obvode hľadáme odpoveď na otázku, prečo v parlamente aj po voľbách 2006 sedí celá jedna tretina poslancov z hlavného mesta.

Posilniť regióny však možno jednoducho aj bez zavedenia väčšinového volebného záujmu. Stačí vytvoriť niekoľko viacmandátových volebných obvodov a ešte viac posilniť váhu prednostných hlasov. Slovensko bolo pred novelou volebného zákona rozdelené do štyroch volebných obvodov. Vhodným riešením by bolo vytvorenie ôsmich volebných obvodov, ktoré by kopírovali regionálne členenie Slovenska.

Nezávislí poslanci?

Ďalším argumentom bez pevných základov je tvrdenie o stabilite politických strán v parlamente a menšom počte tzv. „nezávislých poslancov“. Vo väčšinovom volebnom systéme by to bolo presne naopak, pretože práve ten umožňuje, aby sa popri stranických kandidátoch uchádzali o mandát poslanca aj kandidáti bez straníckej príslušnosti. Zatiaľ čo v pomernom systéme musia aj nestraniční kandidáti figurovať na listine niektorej politickej strany, vo väčšinovom systéme takáto podmienka neexistuje. Úplne hypoteticky by nestraniční kandidáti mohli obsadiť všetky miesta v parlamente. V Českej republike väčšinovým systémom volia občania členov Senátu. Z 81 senátorov je 20 (teda takmer jedna štvrtina) združených v klube poslancov bez straníckej príslušnosti.

To čo bolo v predchádzajúcom volebnom období kritizované na nezávislých poslancoch, môže sa vo väčšinovom systéme stať pravidlom. Keďže každý z poslancov by bol volený priamo v regióne, jeho prvoradým cieľom by bolo svojmu regiónu prinášať čo najväčší profit. Čím viac sa mu to bude dariť, o to viac sa posilní jeho pozícia v regióne a s ňou aj šanca na opätovné zvolenie do Národnej rady. Ak boli v treťom volebnom období nezávislí poslanci presvedčení o ich opätovnom nezvolení z dôvodu odchodu zo svojich materských strán, vo väčšinovom systéme by to bolo presne naopak. Čím viac čistíciiek, športových hál, ciest a priemyselných parkov by sa v regióne postavilo, tým by mali väčšiu

šancu ostať v poslaneckom kresle aj po voľbách. Nemuseli by sa totiž spoliehať na dôveru niektorej z politických strán.

Znechutenie z politiky?

Existencia väčšinového systému však môže mať v prípade nezávislých poslancov aj svoju výhodu. Uprednostnenie nezávislých kandidátov posilňuje faktor tzv. Politik- und Parteienverdrossenheit, čiže znechutenie občanov z politiky a politických strán, ktoré je vyvolávané permanentnými politickými škandálmi. Občan niekedy radšej podporí novú nestrannú tvár v politike, než politika, s ktorým je spájaných viacero káuz na regionálnej či celoštátnej úrovni.

Stabilizácia stranického systému?

Zaručené by v slovenských podmienkach nebolo ani posilnenie a stabilizácia veľkých politických strán. Dvomi resp. trom veľkým stranám sa pri väčšinovom volebnom systéme darí v prostredí homogénnej politickej kultúry. Ide väčšinou o krajiny, kde nie je spoločnosť rozštiepená do viacerých ideologických, náboženských alebo etnických segmentov. Politická kultúra na Slovensku takúto podmienku zatiaľ nespĺňa.

V ideologickej rovine nejde v slovenských podmienkach ani tak o prívržencov pravice a ľavice, ako skôr o ľudí, ktorí transformáciou politického systému získali a naopak stratili. V etnickej rovine tu žijú tri silne zastúpené etniká: slovenské, maďarské a rómske, hoci v prípade posledne menovaného nie sú vytvorené silnejšie väzby na vlastnú politickú elitu. V náboženskej rovine existuje na jednej strane skupina ľudí prepojená na katolícku cirkev a jej spriaznených politických zástupcov, na strane druhej ide o ľudí skôr s negatívnym postojom k cirkvi. Navyše aj v dnešnej spoločnosti je stále prítomný sklon veľkej časti verejnosti k nacionalizmu, populizmu a autoritárstvu, s koreňmi siahajúcimi do medzivojnového a vojnového obdobia, ktoré bránia užšej spolupráci medzi jednotlivými segmentmi heterogénnej politickej kultúry.

V prípade väčšinového systému by sa museli zástupcovia rozličných segmentov spoločnosti dohodnúť na predvolebnej spolupráci, nakoľko sa len ťažko dá predpokladať ich zlučovanie. Tento proces by sa však mohol zopakovať podľa scenára volebnej koalície SDK z roku 1998. Pred voľbami by sa strany dohodli na spoločnom nominantovi, ale po voľbách by nasledoval proces posilnenia identity materských strán rozbitím volebnej koalície. Výsledkom by bol rovnaký a možno aj väčší počet politických strán v parlamente, než je to dnes pri pomernom systéme. Ak k nim prirátame zvýšený počet nezávislých poslancov, zavedenie väčšinového volebného systému by mohlo vyvolať presne opačné účinky, než boli pôvodne zamýšľané.

Fórum občanov Slovenska

www.sk-forum.sk

Parlament: zrkadlo spoločnosti?

Pomerný volebný systém má v sebe viac demokratickosti než jeho konkurent. Zloženie parlamentu v pomernom systéme predstavuje zrkadlo spoločnosti, pretože sa v ňom odrážajú stranické preferencie celej spoločnosti. V prípade väčšinového systému by víťaz bral všetko. Ak by v jednomandátovom volebnom obvode, pri dvojkolovom hlasovaní, získal kandidát 51 percent hlasov, pričom druhý by získal 49 percent, v parlamente by bolo zastúpených len 51 percent, pričom 49 percent hlasov by prepadlo. Ešte horšie by vyzeralo zloženie parlamentu pri jednokolovom hlasovaní, v ktorom kandidát nemusí získať absolútnu, ale len relatívnu väčšinu. Ak by kandidát na poslanca získal v jednomandátovom volebnom obvode 25 percent, pričom ďalší kandidáti by získali menej, do parlamentu by víťaz postúpil len so štvrtinovou legitimitou.

Pri väčšinovom volebnom systéme dokonca môže čisto hypoteticky dôjsť aj k anomálii, zobrazenej v tabuľke č. 1.

Obvod	Počet hlasov		Získané kreslá	
	Modrá	Červená	Modrá	Červená
1	51	49	1	0
2	51	49	1	0
3	51	49	1	0
4	51	49	1	0
5	51	49	1	0
6	51	49	1	0
7	51	49	1	0
8	51	49	1	0
9	51	49	1	0
10	51	49	1	0
Celkom	510	490	10	0

Pozri: Dahl, Robert, O demokracii, Pruvodce pro občany, Praha 2001, S. 122.

Tabuľka ukazuje, že v teoretickej rovine nemusí strana so 41 percentnou podporou voličov získať ani jeden poslancový mandát.

Dr. Vladimíra Clementisa 10, 821 02 Bratislava, tel.: +421 2 4828 2232
e-mail: sk-forum@sk-forum.sk, www.sk-forum.sk

Fórum občanov Slovenska

www.sk-forum.sk

Aké sú výhody alebo nevýhody?

Pri väčšinovom systéme je dôležité sledovať vytýčenie hraníc volebných obvodov (volebná geometria). Politici veľmi dobre vedia, že ovplyvniť výsledok volieb vo svoj prospech sa dá ešte pred tým, než sa do urny začnú hádzať volebné lístky. Jedným z takýchto priamych zásahov do princípov demokracie je aj tzv. gerrymandering.

Gerrymandering označuje manipuláciu s tvarom volebných obvodov. Pojem vznikol v USA na začiatku 19. storočia, keď Elbridge Gerry sedel na guvernérskej stoličke v štáte Massachussets. Aby v štáte udržal väčšinu materskej Demokratickej strany, účelovo poposúval hranice volebných obvodov, pričom jeden z takto umelo vytvorených volebných obvodov svojím tvarom pripomínal salamandra. Ktosi z Gerryho kritikov zareagoval a označil tento volebný obvod za gerrymander. Odvtedy sa pojem gerrymandering používa ako označenie účelových zásahov do podoby volebných obvodov s cieľom favorizovať seba alebo vlastnú politickú stranu.

Tabuľka 2: Výhody a nevýhody väčšinového volebného systému

Výhody	Nevýhody
Zastúpenie každého regiónu v parlamente. Občania majú možnosť voliť známeho kandidáta.	Vysoké množstvo prepadnutých hlasov. Zloženie parlamentu neodráža stranické preferencie spoločnosti.
Spravidla je vláda zostavená z jednej strany, čoho dôsledkom je vyššia miera stability vlády.	Pri vláde vytvorenej z jednej strany kontroluje exekutívu len opozícia, neexistuje vnútrokoaličná kontrola.
O funkciu poslanca sa môžu uchádzať aj nestraniční. Poslanci sú menej závislí na stranách, pretože sú volení priamo.	Nepredvídateľnosť konania nezávislých poslancov.
Nízka miera fragmentácie politických strán, pretože kandidáti malých strán len sporadicky dostanú dostatok hlasov na víťazstvo vo volebnom obvode.	Spravidla majú len dve strany reálnu šancu samostatne zostavovať vládu.
Občania majú väčší vplyv na personálne zloženie parlamentu.	Strany s podporou od 6-12 percent majú malú reálnu šancu vstúpiť do parlamentu. Občanovi sa tak ponúka voľba len dvoch strán s reálnou možnosťou zastúpenia v exekutive.
Extrémistické strany majú malú šancu uspieť.	Môže nastať situácia, pri ktorej druhá strana v poradí získa v skutočnosti viac hlasov, než víťaz volieb. K nej dochádza, ak v ľudnatejších volebných obvodoch vyhrá najväčšia strana len s tesným rozdielom.
	Volebný výsledok je možné ovplyvniť „šikovným“ vytýčením hraníc volebných

Fórum občanov Slovenska

www.sk-forum.sk

	obvodov.
	Jeden voličský hlas v malom volebnom obvode – je prakticky nemožné vytvoriť na počet obyvateľov rovnaké obvody – môže matematicky znamenať viac, ako jeden hlas vo veľkom obvode, pretože v každom obvode je volený len jeden poslanec.
	Strany môžu mať problém nominovať v niektorom obvode vhodného kandidáta.

Tabuľka 3: Výhody a nevýhody pomerného volebného systému

Výhody	Nevýhody
Je odrazom stranických preferencií občanov.	V prípade jedného volebného obvodu nemusí byť v parlamente zastúpený každý región (príklad Slovenská republika).
Existencia vnútrokoaličnej kontroly (napr. krížová kontrola na ministerstvách, minister z jednej strany, štátny tajomník z inej).	Kandidáti sa môžu uchádzať len na kandidátke politickej strany.
Reálnu šancu byť súčasťou exekutívy má viacero strán.	Vláda musí byť spravidla koaličná. Pri viacerých stranách vo vláde možno predpokladať vysokú mieru nestability
Nie je možné ovplyvniť výsledok volieb posúvaním hraníc volebného obvodu.	Nebezpečenstvo štiepenia politických strán.
Pri spočítavaní hlasov sa do volebného výsledku zaráta každý hlas (s výnimkou strán, ktoré neprekročili stanovené kvórum)	Volič má obmedzené právo rozhodovať o personálnom zložení parlamentu.
	Nominácia kandidátov je v rukách strany. Často sa nezohľadňuje práca kandidáta pre región, z ktorého pochádza.